

POSTANOWIENIE

Dnia 12 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z wniosku J. D.
przy uczestnictwie T. D., R. D. i P. D.
o podział majątku dorobkowego i zniesienie współwłasności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 12 maja 2016 r.,
skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania T. D.
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 13 lutego 2015 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie w całości oraz
postanowienie wstępne Sądu Rejonowego
w W. z dnia 14 lipca 2014 r.,
i sprawę przekazuje temu Sądowi do ponownego rozpoznania
wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 30 listopada 2011 r., Sąd Rejonowy ustalił, że w skład majątku wspólnego uczestniczki T. D. i zmarłego S. D., według stanu na dzień jego śmierci i cen aktualnych na chwilę orzekania wchodziły: prawo wieczystego użytkowania nieruchomości położonej w W. przy ul. A. [...] wraz z prawem odrębnej własności znajdujących się na tym gruncie budynków o wartości 3 777 070 zł; maszyny i urządzenia stanowiące wyposażenie przedsiębiorstwa piekarni o wartości 419 848 zł; samochody związane z działalnością przedsiębiorstwa piekarni oraz służące do osobistego użytku małżonków D. o wartości 427 999 zł; prawo do ½ udziału we własności nieruchomości zabudowanej położonej w K. o wartości 324 880 zł. Dokonał podziału majątku wspólnego oraz częściowego zniesienia współwłasności (w związku ze zbyciem po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej przez uczestniczkę T. D. na rzecz uczestników R. D. i P. D. udziałów w prawie wieczystego użytkowania wyżej opisanej nieruchomości gruntowej i własności znajdujących się na niej budynków), w ten sposób że przyznał uczestniczce T. D. wszystkie składniki majątkowe, pozostawiając uczestników we współużytkowaniu wieczystym nieruchomości położonej w W. przy ul. A. i we współwłasności odrębnej własności znajdujących się na niej budynków w udziałach: ½ część w przypadku uczestniczki T. D. i po ¼ części w odniesieniu do uczestników R. D. i P. D., oraz w udziałach co do nieruchomości położonej w K., wynoszących w przypadku uczestniczek T. D. i R. D. po ¼ części. Ponadto dokonał rozliczeń (dochodu z przedsiębiorstwa piekarni, nakładów uczestniczki T. D. z majątku odrębnego na majątek wspólny, jak również jej nakładów na ten majątek dokonanych po ustaniu wspólności majątkowej, spłaty przez uczestniczkę T. D. po ustaniu wspólności majątkowej kredytów zaciągniętych w okresie trwania wspólności majątkowej małżeńskiej, korzyści z tytułu korzystania ze składników majątku wspólnego po ustaniu wspólności, wynagrodzenia za sprawowanie zarządu majątkiem wspólnym), zasądzając w ostatecznym rozrachunku od wnioskodawcy J. D. (następcy prawnego zmarłego S. D.) na rzecz uczestniczki T. D. kwotę 101 471,71 zł. Nakazał wnioskodawcy opuszczenie i

wydanie uczestniczce T. D. zajmowanej przez niego części nieruchomości położonej w W. przy ul. A.

Apelację od powyższego orzeczenia wniósł jedynie wnioskodawca, której zakresem zaskarżenia nie objął rozstrzygnięcia ustalającego skład majątku wspólnego.

Postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2013 r., Sąd Okręgowy w W. uchylił w całości powyższe postanowienie Sądu Rejonowego i przekazał temu Sądowi sprawę do ponownego rozpoznania. Przyczyną kasatoryjnego orzeczenia było uznanie za zasadne zarzuty pominięcia przez Sąd pierwszej instancji okoliczności, iż po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, przedsiębiorstwo piekarnicze nadal funkcjonowało i przynosiło zyski, które powinny być przyspaść także wnioskodawcy jako współuprawnionemu. Sąd Rejonowy nie ustalił, w jaki sposób zostały zagospodarowane zyski z tego przedsiębiorstwa i nie ustalił ich wysokości. Sąd drugiej instancji polecił Sądowi pierwszej instancji ustalenie powyższych kwestii, a następnie określenie wartości majątku podlegającego podziałowi oraz dokonanie wzajemnych rozliczeń, przy uwzględnieniu osobistych starań każdego ze współwłaścicieli w rozwój przedsiębiorstwa oraz czynionych nakładów finansowych.

Rozpoznając ponownie sprawę, Sąd Rejonowy zobowiązał wnioskodawcę i uczestników do przedstawienia aktualnego stanowiska procesowego. W odpowiedzi pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o rozszerzenie przyjętego w toku dotychczasowego postępowania składu majątku wspólnego przez ustalenie, że jego przedmiotem jest również przedsiębiorstwo piekarnicze rozumiane jako zespół elementów materialnych i niematerialnych (k. 2217). Z kolei uczestniczka T. D. żądała ustalenia, że w skład majątku wspólnego nie wchodziło przedsiębiorstwo piekarnicze prowadzone w W. przy ul. A. (k. 2318).

Po przeprowadzeniu uzupełniającego postępowania dowodowego, Sąd Rejonowy wydał w dniu 14 lipca 2014 r. postanowienie wstępne ustalając, że w skład majątku wspólnego uczestniczki T. D. i zmarłego S. D. wchodziło prawo użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w W. przy ul. A., stanowiącej działkę ewidencyjną nr 171 wraz z prawem własności pobudowanych na niej budynków oraz udział wynoszący $\frac{1}{2}$ część w prawie własności nieruchomości

położonej w K., składającej się z działki ewidencyjnej nr 202/2. Ustalił również, że przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c., działające na nieruchomości przy ul. A. pod nazwą „Piekarnia [...]”, obejmujące w szczególności maszyny i urządzenia służące do produkcji i samochody wykorzystywane przy jego działalności, wchodzi w skład majątku odrębnego uczestniczki T. D.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, skoro przedsiębiorstwo piekarnicze prowadzone przy ul. B. wchodziło do majątku odrębnego uczestniczki T. D., to taki sam charakter prawny ma przedsiębiorstwo piekarnicze prowadzone na nieruchomości przy ul. A., bowiem pomiędzy oboma przedsiębiorstwami zachodzi tożsamość. Są to te same przedsiębiorstwa, które łączy osoba uczestniczki jako przedsiębiorcy posiadającej formalne podstawy do prowadzenia tego typu działalności gospodarczej.

Apelacje od tego orzeczenia wnieśli wnioskodawca oraz uczestniczka T. D.

Zaskarżonym postanowieniem, Sąd Okręgowy w uwzględnieniu apelacji wnioskodawcy zmienił postanowienie wstępne Sądu Rejonowego i wniosek o wydanie postanowienia wstępnego oddalił, natomiast apelacja uczestniczki została oddalona.

Sąd drugiej instancji uznał za zasadne zarzuty wnioskodawcy naruszenia art. 386 § 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 684 k.p.c., art. 685 k.p.c. w zw. z art. 567 § 1 i 3 k.p.c., przez niedopuszczalne wydanie postanowienia wstępnego w przedmiocie ustalenia składu majątku wspólnego S. D. i uczestniczki T. D. oraz jej majątku odrębnego, w sytuacji gdy ustalenia będące przedmiotem tego orzeczenia zostały już prawomocnie przesądzone przez Sąd drugiej instancji rozpoznający apelację wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 30 listopada 2011 r. Podkreślił, że z mocy art. 386 § 6 k. p. c., wyrażona w uzasadnieniu sądu odwoławczego ocena prawna oraz wskazania co do dalszego postępowania są wiążące zarówno dla sądu pierwszej instancji, któremu sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania, jak i dla sądu drugiej instancji przy ponownym rozpoznawaniu sprawy na skutek wniesionych apelacji.

W skardze kasacyjnej opartej na drugiej podstawie zaskarżenia, uczestniczka T. D. zakwestionowała orzeczenie Sądu drugiej instancji, w zakresie w jakim oddalił jej wniosek o wydanie postanowienia wstępnego.

Zarzuciła naruszenie: art. 386 § 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., poprzez przyjęcie, że ocena prawna oraz wskazania co do dalszego postępowania zawarte w uzasadnieniu kasatoryjnego orzeczenia sądu drugiej instancji są wiążące przy ponownym rozpoznaniu sprawy, w razie ujawnienia w sprawie nowych dowodów oraz zmiany stanowisk uczestników; art. 386 § 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., przez przyjęcie, że postanowienie sądu drugiej instancji uchylające w całości postanowienie sądu pierwszej instancji, prawomocnie przesądziło skład majątku podlegającego podziałowi, podczas gdy powagą rzeczy osądzonej objęta jest sentencja postanowienia i jego motywy w granicach, w jakich stanowią konieczne uzupełnienie rozstrzygnięcia; art. 685 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c., przez przyjęcie, iż niedopuszczalne jest ustalenie w postanowieniu wstępnym całego składu majątku wspólnego oraz przynależności określonego składnika majątkowego do majątku odrębnego; art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c., przez nie wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia oraz dowodów, na których podstawie sąd drugiej instancji wydał zaskarżone orzeczenie.

W oparciu o powyższe zarzuty, uczestniczka domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 386 § 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., ocena prawa i wskazania co do dalszego postępowania wyrażone w kasatoryjnym postanowieniu sądu drugiej instancji wiążą zarówno sąd, któremu sprawa została przekazana, jak i sąd drugiej instancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy, chyba że nastąpiła zmiana stanu prawnego. Oznacza to związanie dokonaną przez sąd drugiej instancji wykładnią przepisów prawa materialnego, jak i procesowego, pozostających w związku z treścią zarzutów apelacyjnych oraz wskazaniem, co do konieczności przeprowadzenia lub oceny określonych dowodów względnie zakresu, w jakim może być wykorzystany materiał dowodowy zgromadzony w poprzednim postępowaniu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2011 r., II CSK 399/10 nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

W orzecznictwie i doktrynie przyjmuje się, że sąd drugiej instancji nie jest związany swoją poprzednią oceną prawną, jeżeli w związku z przeprowadzeniem

dodatkowego postępowania dowodowego nastąpiła zmiana, bądź uzupełnienie okoliczności faktycznych, na podstawie których dokonał wcześniejszej oceny. Związaną oceną prawną odnosi się bowiem do pewnego stanu faktycznego, który usprawiedliwia określoną subsumcję pod konkretny przepis prawa materialnego. Podobnie wskazania sądu drugiej instancji co do dalszego postępowania wiążą sąd pierwszej instancji o tyle, o ile przy ponownym rozpoznaniu sprawy nie zostanie ustalony stan faktyczny odmienny od tego, który był przedmiotem rozpoznania sądu drugiej instancji (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2010 r., IV CSK 401/09, nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

Sąd Okręgowy w uzasadnieniu do postanowienia z dnia 12 kwietnia 2013 r., wskazał, że przyczyną uchylenia postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 30 listopada 2011 r. był brak ustaleń w przedmiocie przychodów jakie generowało przedsiębiorstwo piekarnicze po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej uczestniczki T. D. i zmarłego S. D. oraz jak zostały one rozdysponowane. W związku z tym, że ustalenia te miały wpływ na rozliczenia majątkowe pomiędzy wnioskodawcą i uczestnikami, Sąd Okręgowy polecił Sądowi Rejonowemu poczynienie w tej materii stosownych ustaleń faktycznych, z uwzględnieniem osobistych starań każdego ze współwłaścicieli w rozwój przedsiębiorstwa oraz czynione nakłady finansowe. Nie wypowiedział się natomiast w kwestiach natury faktycznej i prawnej w odniesieniu do prawidłowości ustalonego przez Sąd Rejonowy składu majątku wspólnego. Nie było to zresztą przedmiotem zakresu zaskarżenia i zarzutów apelacji, wniesionej wyłącznie przez wnioskodawcę.

Sąd Okręgowy w zaskarżonym postanowieniu błędnie jednak przyjął, iż postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2013 r. został prawomocnie przesądzony skład majątku wspólnego uczestniczki T. D. i zmarłego S. D. Okoliczność, że wnioskodawca i uczestnicy nie wnosili środków odwoławczych od orzeczenia Sądu Rejonowego z dnia 30 listopada 2011 r. w tej części, nie uprawniała Sąd Okręgowy do zastosowania wnioskowania *a contrario*.

Uchylenie postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 30 listopada 2011 r. w całości związane było z możliwym wpływem na ostateczny kształt rozliczeń, zgłoszonych przez wnioskodawcę i uczestników roszczeń, co mogło mieć przełożenie także na sposób podziału majątku wspólnego i zniesienie

współwłasności. Poza tym, Sąd Rejonowy ustaliwszy skład majątku wspólnego określił również jego wartość aktualną na chwilę orzekania, co rzecz jasna w wypadku ponownego rozpoznania sprawy i wydania kolejnego orzeczenia po upływie znacznego czasu, skutkowało potrzebą uaktualnienia wartości dzielonego majątku.

2. W postępowaniu o podział majątku wspólnego, rozstrzygane są kwestie nie tylko związane z podziałem poszczególnych składników majątkowych i rozliczeniem finansowym w postaci dopłat czy spłat, ale także rozpoznawane są zgłoszone przez wnioskodawcę i uczestników roszczenia dotyczące nakładów na majątek wspólny z majątków odrębnych (obecnie osobistych) małżonków oraz ich żądania wynikające z nakładów i korzystania z tego majątku po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej (art. 686 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c.). Kompleksowość i zarazem w wielu wypadkach integralność postanowień co do istoty w tego rodzaju sprawach powoduje, że w razie uznania zasadności zarzutów w ramach kontroli instancyjnej, w sytuacji gdy wadliwe orzeczenie w zaskarżonej części wpływa na sposób podziału i ostateczne rozliczenia, zachodzi podstawa do uchylenia postanowienia sądu pierwszej instancji w całości (por. też postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 1999 r., III CKN 63/98, nie publ., z dnia 9 maja 2008 r., III CZP 26/08, OSNC 2009/6/90). Postępowanie o podział majątku wspólnego cechuje się swoistą dynamiką, implikowaną działaniem sądu z urzędu (art. 684 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c.), jak również postawą i taktyką procesową uczestników.

Przedmiot niniejszego postępowanie jest rozbudowany i obejmuje nie tylko kwestie typowe dla spraw o podział majątku wspólnego, ale także i aspekt zniesienia współwłasności, a przede wszystkim wielość innych roszczeń, spornych pomiędzy uczestnikami i wnioskodawcą tak co do zasady, jak i wysokości, które były przedmiotem rozstrzygnięć zawartych w uchylonym orzeczeniu Sądu Rejonowego z dnia 30 listopada 2011 r. Dlatego z faktu niezaskarżenia przez uczestniczkę T. D. tego postanowienia, które w ostatecznym rozrachunku (w związku z uwzględnieniem jej roszczeń) było dla niej korzystne, nie można wywodzić- jak to uczynił Sąd drugiej instancji - że tym samym wyraziła ona zgodę na ustalony orzeczeniem z dnia 30 listopada 2011 r. skład majątku wspólnego.

W toku postępowania, po wydaniu kasatoryjnego postanowienia przez Sąd Okręgowy, wnioskodawca wniósł o objęcie podziałem majątku wspólnego pozostałych elementów przedsiębiorstwa piekarniczego, o których mowa w kodeksowej definicji przedsiębiorstwa (art. 55¹ k.c.), a nie ujętych w postanowieniu z dnia 30 listopada 2011 r. Z kolei uczestniczka T. D. żądała ustalenia, że tak rozumiane przedsiębiorstwo stanowi jej majątek odrębny. Z tego względu nie może być mowy o tożsamości przedmiotu objętego postanowieniem z dnia 30 listopada 2011 r. w zakresie ustalonego składu majątku wspólnego, gdyż Sąd Rejonowy rozstrzygał o przynależności do tego majątku poszczególnych składników przedsiębiorstwa w postaci prawa użytkowania wieczystego gruntu przy ul. A. oraz własności wzniesionych na nim w trakcie trwania wspólności majątkowej małżeńskiej budynków oraz prawa własności maszyn, urządzeń i samochodów.

W konsekwencji zasadny okazał się zarzut naruszenia art. 386 § 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz zarzut naruszenia art. 366 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., ponieważ wobec uchylenia postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 30 listopada 2011 r. nie ma orzeczenia, które prawomocnie rozstrzygałoby o przynależności wskazanych w nim składników majątkowych do majątku wspólnego.

3. Zgodnie z art. 684 k.p.c. i art. 685 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c., skład i wartość majątku wspólnego ulegającego podziałowi ustala sąd, a w razie sporu między małżonkami (bądź ich następcami prawnymi) o to, czy pewien przedmiot należy do tego majątku, sąd może wydać postanowienie wstępne.

W literaturze prawniczej i orzecznictwie przyjmuje się, że gdy sąd z mocy przepisu szczególnego jest obowiązany do orzekania z urzędu, to w sentencji orzeczenia podziałowego zamieszcza jedynie rozstrzygnięcia pozytywne i to także w razie zgłoszenia przez uczestnika postępowania wniosku o rozstrzygnięcie spornego zagadnienia, np. o przynależność danego składnika majątkowego do majątku wspólnego. Jeżeli sąd uzna, że wnioskowany przez uczestnika przedmiot majątkowy nie wchodzi do tego majątku, to nie zamieszcza negatywnego rozstrzygnięcia w sentencji postanowienia, a jedynie omawia je w uzasadnieniu, co oznacza, że wniosek w całości lub w części nie został uwzględniony (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1969 r., III CZP 70/69,

OSNCP 1970/6/96, czy uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r., III CZP 9/10, OSNC 2010/10/136).

Według innego stanowiska, postuluje się dla jasności sytuacji procesowej uczestników i jednoznaczności wydawanych orzeczeń w sprawach o podział majątku wspólnego (zwłaszcza wielowątkowych), aby sąd w razie wydania postanowienia wstępnego, którego przedmiotem są sporne kwestie związane z przynależnością składników majątkowych do majątku wspólnego, w sentencji tego orzeczenia zamieścił także negatywne rozstrzygnięcie, przez oddalenie wniosku o ustalenie, że dany składnik majątkowy wchodzi do majątku wspólnego (zob. też postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2008 r., IV CZ 62/08, nie publ., uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1974 r., III CZP 69/74, OSP 1976/6/114).

Podkreślić też trzeba, że sąd w postępowaniu o podział majątku wspólnego nie ma obowiązku wydawania postanowienia wstępnego, nawet jeśli uczestnik złożył wniosek o jego wydanie. Adresatem norm zawartych w art. 685 k.p.c. w zw. z art. art. 567 § 3 k.p.c. jest sąd, a zatem w przypadku uznania braku podstaw do rozstrzygnięcia postanowieniem wstępnym, nie wydaje w tej materii postanowienia oddalającego taki wniosek.

Sentencja zaskarżonego postanowienia z punktu widzenia formalno-prawnego jest wadliwa, bowiem w trybie postanowienia wstępnego, którego przedmiotem jest sporna kwestia przynależności poszczególnych przedmiotów majątkowych do majątku wspólnego, sąd orzeka pozytywnie albo negatywnie o tym czy określone składniki majątkowe wchodzi, bądź nie wchodzi do wspólnego majątku. Tymczasem, Sąd Okręgowy wydał orzeczenie, którym oddalił wniosek uczestniczki T. D. o wydanie postanowienia wstępnego. W razie uznania, że nie było podstaw do wydania przez sąd pierwszej instancji postanowienia wstępnego, ze względu na brak sporu pomiędzy uczestnikami o przynależność danego przedmiotu do majątku wspólnego, czy - jak w tej sprawie przyjął sąd drugiej instancji - z uwagi na niedopuszczalność orzekania, wobec przesądzenia tych kwestii w prawomocnym orzeczeniu, prawidłowym od strony formalnej rozstrzygnięciem jest uchylenie postanowienia wstępnego sądu niższej instancji, a nie jego zmiana i w jej wyniku oddalenie wniosku o wydanie postanowienia

wstępnego. Powstała więc sprzeczność logiczna, polegająca na wydaniu postanowienia wstępnego, którym oddalony został wniosek o jego wydanie. Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują możliwości wydania tego rodzaju orzeczenia.

4. Uchylenie zaskarżonego postanowienia musiało jednak pociągnąć za sobą uchylenie poprzedzającego postanowienia wstępnego Sądu Rejonowego, z przyczyn natury formalnej, jak i materialno-prawnej.

Po pierwsze, Sąd pierwszej instancji wydał postanowienie wstępne, którym orzekł o przynależności zespołu składników majątkowych w postaci przedsiębiorstwa do majątku odrębnego (terminologia „majątku odrębnego” używana jest w tej sprawie ze względu na datę ustania wspólności majątkowej małżeńskiej i art. 5 ust. 5 pkt 3 noweli do kro z dnia 17 czerwca 2004 r., Dz. U. Nr 162, poz. 1691). Mając na względzie treść przepisów art. 684 k.p.c. i art. 685 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c., poza kognicją sądu w ramach postępowania o podział majątku wspólnego pozostaje problematyka składu majątku odrębnego jednego z małżonków, a w związku z tym, wydanie postanowienia wstępnego w tej materii, jak trafnie przyjął Sąd drugiej instancji było niedopuszczalne (zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r., IV CKN 1493/00, nie publ.).

Po drugie, w postępowaniu o podział majątku wspólnego, postanowienie wstępne może rozstrzygać spór co do tego, czy konkretny składnik majątkowy wchodzi, czy też nie wchodzi do tego majątku. Natomiast przedmiotem postanowienia wstępnego nie może być ustalenie składu majątku wspólnego, ponieważ po takim ustaleniu, sąd powinien równocześnie dokonać rozliczeń między uczestnikami, co jest przedmiotem rozstrzygnięcia w postanowieniu kończącym postępowanie w sprawie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2005 r., III CK 43/04, nie publ., z dnia 16 stycznia 2013 r., II CSK 193/12, nie publ.). W postanowieniu wstępnym, Sąd Rejonowy ustalił skład majątku wspólnego bez dokonania stosownych rozliczeń, a ponadto wydał je wbrew regule wyrażonej w art. 685 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c. co do składnika majątkowego, odnośnie którego nie było sporu, iż wchodzi do majątku wspólnego - chodzi o udział w nieruchomości położonej w K.

Po trzecie, postanowienie wstępne Sądu Rejonowego zawiera również merytoryczną sprzeczność. Mianowicie, Sąd pierwszej instancji ustalił, że przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c., działające na nieruchomości przy ul. Andyjskiej 2 w Warszawie, obejmujące w szczególności maszyny i urządzenia służące do produkcji oraz samochody wykorzystywane przy jego działalności wchodzi do majątku odrębnego uczestniczki T. D. (pkt II). Natomiast w pkt Ia ustalił, że w skład majątku wspólnego uczestniczki i zmarłego S. D. wchodzi prawo użytkowania wieczystego gruntu położonego przy ul. A. oraz prawo własności zlokalizowanych tam budynków, w tym budynku piekarni.

Zgodnie z art. 55¹ k.c., przedsiębiorstwo jest zorganizowanym zespołem składników niematerialnych i materialnych przeznaczonym do prowadzenia działalności gospodarczej i obejmuje m.in. własność nieruchomości lub ruchomości, w tym urządzeń, materiałów, towarów i wyrobów, oraz inne prawa rzeczowe do nieruchomości lub ruchomości, a także prawa wynikające z umów najmu i dzierżawy nieruchomości lub ruchomości oraz prawa do korzystania z nieruchomości lub ruchomości wynikające z innych stosunków prawnych.

Zarówno z sentencji postanowienia wstępnego, jak i jego uzasadnienia nie wynika, czy i jaki rodzaj przysługującego uczestniczce T. D. prawa do nieruchomości, na której prowadzone jest to przedsiębiorstwo wchodziło w jego skład w chwili ustania wspólności majątkowej małżeńskiej i jaka była podstawa prawna nabycia tego prawa do majątku odrębnego uczestniczki T. D. Zatem, jeśli w skład tak określonego przez Sąd Rejonowy przedsiębiorstwa nie wchodziło prawo do nieruchomości, na której znajdowała się jego siedziba i była prowadzona działalność gospodarcza związana z jego istotą, to nie może być mowy o przedsiębiorstwie w znaczeniu o jakim mowa w art. 55¹ k.c. Bez podstawowego elementu, którym w tym wypadku jest prawo do nieruchomości (nawet o charakterze obligacyjnym - art. 55¹ pkt 3 k.c.), przedsiębiorstwo to nie mogło istnieć jako funkcjonalna całość i niemożliwe byłoby prowadzenie działalności piekarniczej (w kwestii pojęcia przedsiębiorstwa w ujęciu przedmiotowo-funkcjonalnym jako składnika majątku wspólnego małżonków zob. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r., V CSK 79/12, nie publ.). Przepis art. 55¹

k.c. obowiązywał już w chwili ustania wspólności majątkowej małżeńskiej S. D. i uczestniczki T. D., aczkolwiek w nieco innym brzmieniu, niż aktualne.

Według danych z księgi wieczystej, zmarły S. D. oraz uczestniczka T. D. byli wieczystymi użytkownikami nieruchomości przy ul. A. oraz właścicielami wybudowanych tam budynków (w tym budynku piekarni) na prawach wspólności majątkowej małżeńskiej (k. 7). Wnioskodawcami w postępowaniach administracyjnych o wydanie pozwoleń na budowę i rozbudowę zakładu piekarniczego byli oboje małżonkowie (k. 126-128). Z wyjaśnień uczestniczki T. D. złożonych na rozprawie w dniu 15 czerwca 1994 r. wynikało, że wspólnie podjęli decyzję o nabyciu terenu pod zakład piekarniczy i jego budowie przy ul. A. (k. 69-70). Sąd Rejonowy zresztą wskazuje, że przyczyną rezygnacji z prowadzenia piekarni przy ul. B. był zły stan techniczny znajdujących się tam budynków (k. 2458).

Sąd pierwszej instancji nie skonkretyzował składników tworzących to przedsiębiorstwo na chwilę ustania wspólności majątkowej małżeńskiej, ale także nie określił jakie maszyny, urządzenia i samochody znajdujące się w zakładzie piekarniczym przy ul. B. weszły w skład przedsiębiorstwa piekarniczego przy ul. A. Uczestniczka T. D. w swoich wyjaśnieniach złożonych na rozprawie w dniu 15 czerwca 1994 r. podała, że na A. przeszły niektóre urządzenia (k. 70/2).

Wobec tego, istota sprawy w tym zakresie sprowadza się do określenia zespołu składników przeznaczonych do prowadzenia przedsiębiorstwa, według stanu na chwilę ustania wspólności majątkowej małżeńskiej oraz ich status majątkowy (majątek wspólny, bądź odrębny). Z kolei dla określenia przynależności majątkowej przedsiębiorstwa jako zorganizowanej całości może mieć znaczenie porównanie wartości wkładu pochodzącego z poszczególnych mas majątkowych, porozumienie małżonków, względnie zasady surogacji. Od rozstrzygnięcia powyższego zagadnienia zależeć też będzie kwestia rozliczenia ewentualnych nakładów na powstanie przedsiębiorstwa przy ul. A.

Wadliwości Sądu pierwszej instancji na gruncie przepisu art. 55¹ k.c., czynią otwartą realizację wytycznych i wskazań co do dalszego postępowania zawartych w uzasadnieniu do postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 12 kwietnia 2013 r., a odnoszących się do potrzeby poczynienia ustaleń w kwestii przychodów jakie przynosiło przedsiębiorstwo piekarnicze po ustaniu wspólności majątkowej

małżeńskiej, w jaki sposób zostały rozdysponowane, przy uwzględnieniu również osobistych starań każdego ze współwłaścicieli w rozwój przedsiębiorstwa oraz czynionych przez nich w tym celu nakładów finansowych.

Ubocznie zauważyć należy, że sprawa toczy się od lipca 1993 r. i w związku z tym wydawanie postanowień wstępnych nie jest pożądane, bowiem wpływa na dalsze wydłużanie postępowania. Sąd powinien skoncentrować materiał dowodowy i wydać postanowienie końcowe rozstrzygające o wszystkich żądaniach wnioskodawcy i uczestników.

Z powyższych względów, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 108 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

Zważywszy, że pkt 2 zaskarżonego postanowienia był konsekwencją rozstrzygnięcia zawartego w jego pkt 1, orzeczenie Sądu drugiej instancji z dnia 13 lutego 2013 r. zostało uchylone w całości.

jw

kc